

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | JUNI 2022 | JG 88 | NR 2
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Eerste en tweede Ross'
Meeuw voor België

39

Hoorapparaten om
naar vogels te kijken?

51

Geschiedenis van de
Belgische ornithologie

59

Een territoriale hybride Bergfluiters x Fluiters in Herselt (A)

Van 5 tot 12/05/2022 zong een vermeende Bergfluiters *Phylloscopus bonelli* bij de Hertberg in Herselt. Voor de nauwkeurige waarnemer klopten echter niet alle kenmerken en de mogelijkheid van een hybride werd geopperd. Omdat uit foto's bleek dat de vogel geringd was, leek een controlevangst aangewezen. Die bevestigde dat het om een hybride Bergfluiters x Fluiters *P. bonelli* x *P. sibilatrix* ging die in 2021 al in Nederland een territorium had.

► Marc Herremans, Herman Berghmans, Kamiel Aerts, André Cristael, Martine Gerits & Paul Helsen

► Hybride Bergfluiters x Fluiters: de gelige keel en bovenborst vallen hier goed op; de buik en onderstaartdekveren zijn wit. 09/05/2022. Herselt (A)
(Foto: François Exelmans)

Op 05/05/2022 ontdekte Jef Turelinckx een raar zingende fluiters in het provinciale bos Hertberg in Herselt (A). Hij meldde de waarneming na determinatie als Bergfluiters de dag erna op waarnemingen.be. Tenminste tot 12 mei zong de ongepaarde vogel fanatiek vlak langs een wandelpad dicht bij de hoofdparking van het gebied. Hij kon dan ook ongestoord en comfortabel door veel waarnemers bewonderd worden.

De foto's stroomden binnen op waarnemingen.be en ondanks het feit dat sommige kenmerken op de verschillende foto's niet altijd consistent leken, rees hier en daar toch wat onzekerheid of de vogel wel een zuivere Bergfluiters was: de handpenprojectie was lang, er zat flink wat geel en groen aan de kop, keel en rug, de teugel leek soms vrij donker ... Toen op foto's bleek dat de vogel geringd was, lag een poging tot controlevangst voor de hand, vooral ook omdat het ringnummer niet betrouwbaar samen te puzzelen viel uit de foto's: er zaten zeker wat A's, T's en H's in, wat al in de richting van

► Hybride Bergfluiters x Fluiters: de donkere teugel zorgt voor een prominente wenkbrauwstreep, ook voor het oog. 08/05/2022. Herselt (A)
(Foto: Erik Ducastel)

Nederland wees (Arnhem VT?), maar daarmee kwamen we nog niet zo ver. Een zeldzame vogel gaan vangen die zoveel waarnemers aantrekt, is echter niet altijd evident, maar om een minder geliefde uitspraak over bomen van een bekende politica te parafaseren: een geringde vogel is toch altijd al bedoeld geweest om te vangen te worden, niet?

Dus werd door een team van ringgroep Demervallei (de auteurs) in de hele vroege ochtend van 9 mei een poging ondernomen om de vogel te vangen. Eerst met zijn eigen zang die de dag voordien opgenomen was. Normaal reageren territoriale fluiters heel heftig op playback, maar tot onze teleurstelling was er geen reactie op de eigen zang, normaal hét ultieme lokmiddel. Over naar plan B: een poging met het geluid van een zuivere Bergfluiters werkte gelukkig wél snel. ATH310 Arnhem VT was binnen. Deze vogel zong van 23 april tot 15 mei 2021 in Vrouwenpolder, Breezand, Zeeland (Nederland), hemelsbreed ca. 110 kilometer ten noordwesten van

Hybride Bergfluit x Fluit: vrij uniforme grijsgroene rug die niet bijzonder sterk contrasteert met feller geelgroene vleugelranden en stuit. 08/05/2022, Herselt (A) (Foto: Erik Ducastel)

Herselt, en werd er als hybride bevestigd op basis van DNA (vader Fluit *Phylloscopus sibilatrix*, moeder Bergfluit) (pers. med. Corstiaan Beeke & Arnoud van den Berg; Meininger, 2022).

Beschrijving

In de hand bleken de kin, keel en bovenborst slechts heel licht difuus geel. De rest van de onderzijde was wit, ook de onderstaartdekveren, die op sommige foto's in het veld duidelijk geel lijken. De ondervleugels waren feller gelig. De hele bovenzijde was groe-

Linksboven: Typische, helder gekleurde Fluit *Phylloscopus sibilatrix*. 02/05/2018. Samrée (Lx) (Foto: Arie Kolders). Linksonder: Vaal gekleurde Fluit. 12/05/2022. Stockholm (S) (Foto: Ivan Sjögren, <https://macaulaylibrary.org/asset/204244021>). Rechtsboven: Typische, flets gekleurde Bergfluit *P. bonelli*. 05/05/2019. Ronda (Esp) (Foto: Kevin Wade). Rechtsonder: Helder gekleurde Bergfluit. 26/03/2022. Marbella (Esp) (Foto: Kevin Wade)

nig grijs, van kruin tot onderrug, waardoor de wat meer gelige stuit en bovenstaartdekveren niet zo heel opvallend verschilden van de rug. De voorzijde van de kruin (voor het oog) en de zijkruin en wenkbrauwstreep waren wat intenser groen en geel. De teugel was van de snavel tot ver achter het oog (meer gelig voor het oog). Er was een bleke, niet zo heel opvallende halve oogring onder het oog. Bergfluit heeft doorgaans een blekere teugel, waardoor een bleek aangezicht ontstaat met een sterkere oogring en wenkbrauwstreep die vooral duidelijk is achter het oog.

Misschien een fletse Fluit?

Er bestaan fletse Fluiters, met bijna witte onderzijde en een meer grijze dan groene bovenzijde, maar die zijn zeldzaam. Fluiters met afwijkende zang, zonder voorstrobe en enkel de triller, bestaan ook. Een combinatie van beide zou erg in de buurt komen van deze vogel. Zeker in het veld zou deze vogel daarom eerder naar Fluit wijzen, temeer omdat de lange vleugel en dito handpenprojectie opvallend waren en eigenlijk Bergfluit al uitsloten.

Vleugelformule beslissend

De vangst en studie in de hand leverden belangrijke bijkomende informatie op. Met een vleugellengte van 73,0 mm was deze vogel te groot voor een Bergfluit, maar wel goed voor Fluit. De vleugelformule (Figuur 1) was voor de meeste aspecten intermediair tussen Fluit en Bergfluit: de buitenste handpen was 2 mm langer dan de handdekveren (een fractie teveel voor Fluit, een fractie te weinig voor Bergfluit), de tweede handpen was 4,5 mm korter dan de vleugelpunt (gevormd door de derde handpen) (te kort voor Fluit, te lang voor Bergfluit), de vierde handpen was

Hybride Bergfluit x Fluit. 09/05/2022. Herselt (A) (Foto's: Marc Herremans)

1 mm korter dan de vleugelpunt, de vijfde handpen was 2,5 mm korter dan vleugelpunt (te lang voor Fluit, maar goed voor Bergfluit), de zesde handpen was 8,5 mm korter dan de punt. Daardoor viel de projectie van de tweede handpen tussen de vijfde en de zesde handpen: te kort voor Fluit, te lang voor Bergfluit. Versmallingen op de buitenvlaggen waren duidelijk bij handpenen 3, 4 en 5 (bij Fluit 3 en 4, uitzonderlijk ook 5; bij Bergfluit 3 tot 5, uitzonderlijk ook 6).

Figuur 1. Vleugelformule van Bergfluit (links), Fluit (rechts) en hybride Bergfluit x Fluit (midden). 09/05/2022. Herselt (A) (Foto: Marc Herremans). Vleugelformules overgenomen van Svensson (1992).

Zang

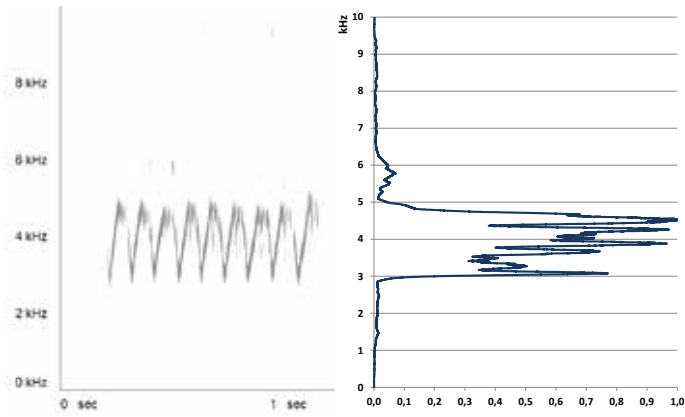
De zang van de vogel in Herselt kon velen overtuigen als Bergfluit: geen introducerende strofe maar enkel een triller, afwisselend in twee versies van verschillende toonhoogte, de lagere 3,5 tot 7 kHz, wat 'natter' met V-vormige elementen en de andere wat hoger 4 tot 7,5 kHz met vooral steil oplopende 'slash' elementen (zie ook webref 1 voor sonogrammen van zangopnames van dezelfde vogel in Nederland in 2021).

Bij nadere analyse verschillen de geluiden van Bergfluit en Fluit in meerdere aspecten (Figuur 2). Bergfluit produceert vaak afwisselend twee versies (of meer: Groenendijk & Luijendijk 2011) van een kortere en lagere triller: een lager en natter klinkende triller met bijna aaneensluitende V-elementen (Figuur 2a) en een wat hoger klinkende met losstaande, steile slash-elementen (Figuur 2b). De meeste energie zit bij Bergfluit beneden de 5 kHz voor V-type strofes (Figuur 2a) en rond 5 kHz voor slash-type strofes (Figuur 2b). De strofes van Bergfluit bevatten 6 tot 14 elementen (gemiddeld 9) en de triller is trager dan bij Fluit (Figuur 2, Tabel 1). Fluit heeft na de introducerende elementen een lange triller van 15 tot 31 slash-elementen (soms nog meer, gemiddeld 23), hoger van toon, met de meeste energie een stuk boven de 5 kHz (Figuur 2c).

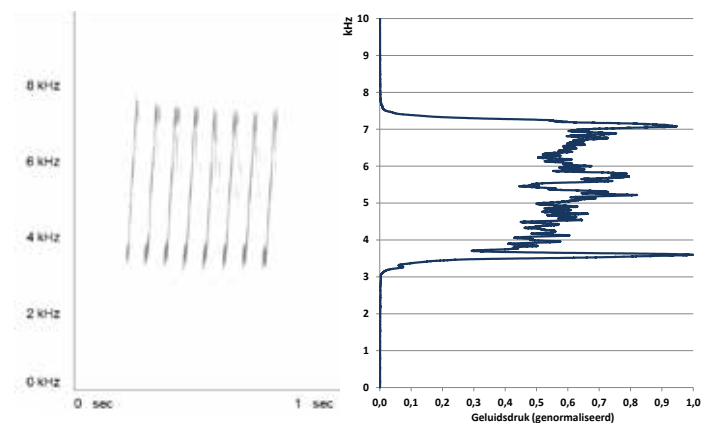
De vogel van Herselt produceerde meestal te lange trillers voor een Bergfluit (9 tot 21 elementen per triller (gemiddeld 15), Tabel 1, Figuur 2de, Figuur 3), maar de snelheid (of eerder traagheid van de elementen in de triller) viel wel helemaal binnen de variatie van Bergfluit (Tabel 1). De toonhoogte lag gemiddeld boven de 5 kHz en ligt dus ook tussen de andere twee soorten in (Figuur 2de). Heel af en toe produceerde de vogel van Herselt een zang met enkele introductie-elementen 'pit-pit-pit-...' voor de triller, zoals bij Fluit (Figuur 4); eenmaal zelfs met 12 intro-noten (webref 3). Ook de hybride Bergfluit x Fluit bij Castricum in 2018 maakte af en toe enkele introductie-noten die zijn verwantschap met Fluit weggeven (webref 4).

Roep

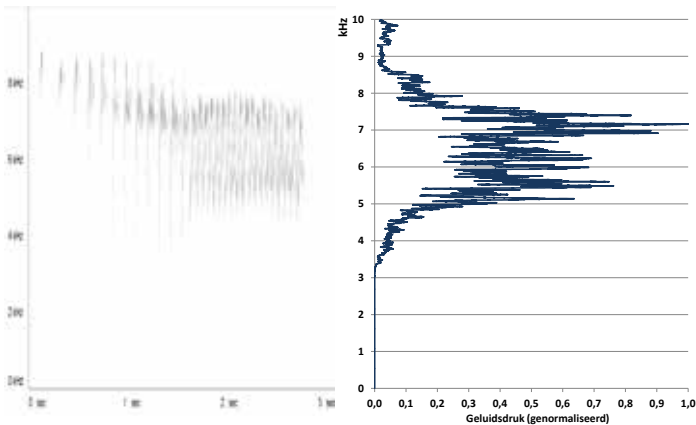
Met fluiters kan in het veld doorgaans heel vlot contact gemaakt en een 'conversatie' gevoerd worden door hun roep na te bootsen. De hybride vogel zong quasi continu, maar riep naar fluiternormen

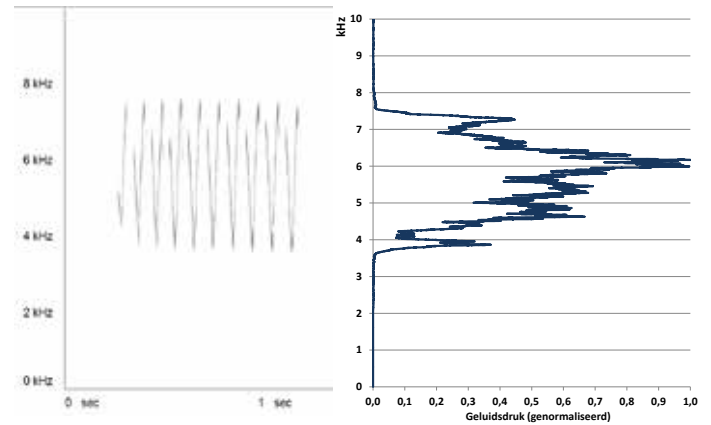
(a) Bergfluit V-type (<https://xeno-canto.org/651637>): spreiding 3-4,6 kHz, gemiddeld 4,1 kHz, 6% van de energie hoger dan 5 kHz.

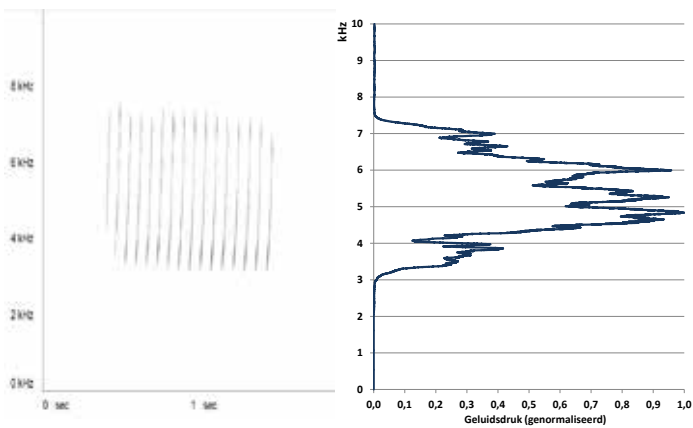
(b) Bergfluit slash-type (<https://xeno-canto.org/640654>): spreiding 3,6-7,2 kHz, gemiddeld 5,5 kHz, 63% van de energie hoger dan 5 kHz.

(c) Fluit (<https://xeno-canto.org/651375>): spreiding 4,5-8,5 kHz, gemiddeld 6,5 kHz, 92% van de energie hoger dan 5 kHz.

(d) hybride Herselt V-type (<https://xeno-canto.org/722956>): spreiding 3,9-7,3 kHz, gemiddeld 5,8 kHz, 76% van de energie hoger dan 5 kHz.

(e) hybride Herselt slash-type (<https://xeno-canto.org/722956>): spreiding 3,5-7,1 kHz, gemiddeld 5,3 kHz, 60% van de energie hoger dan 5 kHz

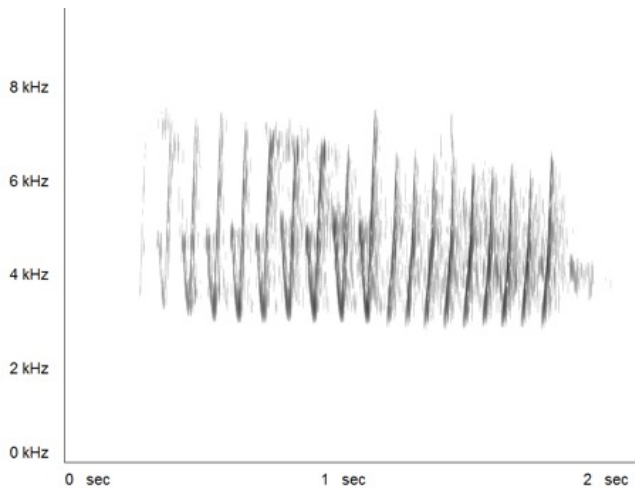
» Figuur 2. Sonogram (links) en energiespectra (geluidsterkte per toonhoogte) voor zangstrofes van fluiters.

Fluit en Bergfluit hebben een heel verschillende (alarm)roep: bij Bergfluit van laag eerst steil opgaand en dan weer snel dalend ('pu-wiet' of 'pu-wie-u') (Figuur 5a), terwijl Fluit een dalende roep heeft ('tjuu') (Figuur 5b). De hybride in Herselt had een enkelvoudig opgaande roep (Figuur 5c), zeer gelijkaardig aan de roep die vorig jaar van dezelfde vogel werd opgenomen in Nederland (Figuur

» Tabel 1. Kenmerken van de zangtriller bij fluiters (gemeten op random sonogrammen van Xeno-canto, waarnemingen.be en eigen opnames MH), telkens voor 35 zangstrofes van verschillende vogels (behalve voor de hybride).

	Bergfluit	hybride Herselt	Fluit
Aantal elementen in de triller gemiddeld	9	15	23
<i>stdv</i>	1,8	2,9	3,8
minimum	6	9	14
maximum	14	21	31
Aantal elementen per seconde gemiddeld	12,6	13,2	18,3
<i>stdv</i>	1,9	1,8	2,7
minimum	6,9	10,9	15
maximum	16,9	16,2	23

opvallend weinig, ook niet wanneer een hoop volk pal in zijn territorium stond of zelfs niet wanneer er honden passeerden. Met deze vogel viel geen contact te maken via roepjes. Er zijn ook maar enkele opnames van zijn roep uit Herselt (webref 5-7). Roepjes zouden eventueel kunnen verloren gegaan zijn in de kakofonie aan omgevingsgeluiden, waarbij vooral Merel *Turdus merula*, Zwartkop *Sylvia atricapilla*, Winterkoning *Troglodytes troglodytes*, Roodborst *Erithacus rubecula* en Zanglijster *Turdus philomelos* zich niet onbetuigd lieten, maar toch is dit echt: deze vogel zat vaak zo dichtbij dat roepjes zouden moeten opgevangen of opgenomen zijn. Ook tijdens zijn verblijf vorig jaar in Nederland riep deze vogel overigens maar zelden (pers. med. Arnoud van den Berg) en er zijn weinig opnames van de roep gepost op waarneming.nl.

Figuur 3. Sonogram van een lange triller met 20 elementen van de hybride in Herselt (slechts 19 zichtbaar op dit 'licht' sonogram): beide types gemengd, eerst met V-elementen, daarna met slash-elementen. (opname Jasper Verreydt, 6-5-2022, <https://waarnemingen.be/sounds/164879/>)

5d); meer als een Bergfluiters dan als een Fluiters dus. De hybride bij Castricum (NI) in 2018, met als moeder een Fluiters (de omgekeerde combinatie dus), had merkwaardig genoeg een alarmroep als een Bergfluiters (webref 8).

Discussie

Toch een hybride

Het kleurverschil tussen typische Bergfluiters en Fluiters is redelijk duidelijk. Deze vogel in Herselt lag daar voor veel aspecten net tussenin. Er zijn ook minder typische Fluiters en Bergfluiters: daarbij gaat het om heel subtiele verschillen. Wat kleur betreft zijn er zeker Bergfluiters te vinden die zo geel zijn als dit exemplaar in Herselt en zelfs Fluiters die zo flets zijn. Structuurverschillen en geluiden worden daarom heel belangrijk. Balkanbergfluiters *Phylloscopus orientalis* heeft een langere reeks elementen in de triller dan Bergfluiters en de zangelementen zijn aflopend (backslash) (Groenendijk en Luijendijk 2011). De soort is gemiddeld nog wat grijzer op de rug en heeft een heel apart 'chik' roepje. Die kunnen we dus buiten beschouwing laten. De lange handpenprojectie van de vogel in Herselt zit niet goed voor Bergfluiters en eens in de hand blijkt de lange vleugel en de intermediaire vleugelformule enkel te kloppen met een hybride vogel Fluiters x Bergfluiters. Ook de zang

is perfect intermediair, met te veel elementen in de triller voor een Bergfluiters, al komt de snelheid en de V-vorm van de elementen uit één van de types daar wel beter mee overeen. In Nederland werd in 2021 van deze vogel op basis van een DNA-staal vastgesteld dat het een hybride was van een mannetje Fluiters en een wijfje Bergfluiters (Meininger 2022).

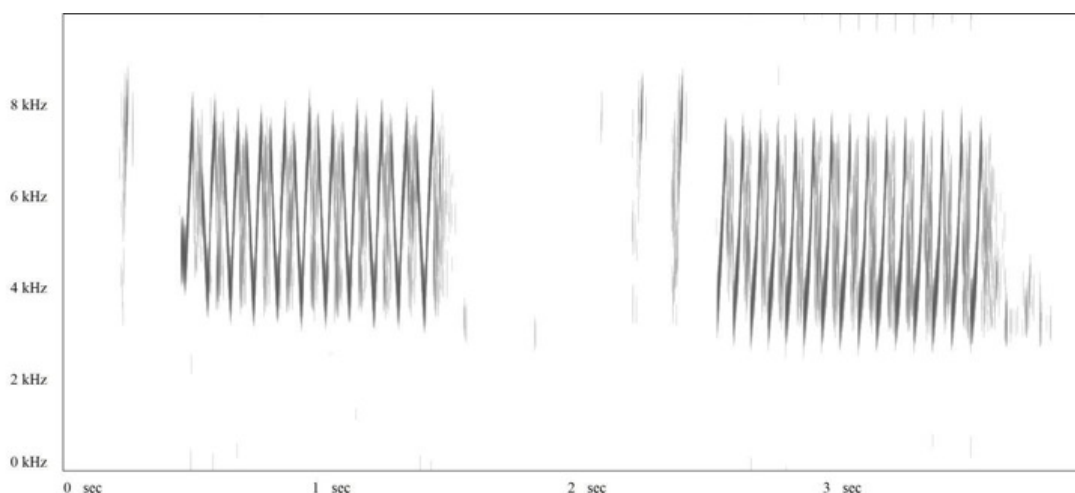
Twee vogels?

Zoals het ongepaarde fluiters betaamt, hield deze vogel er bij momenten een groot territorium op na. Terwijl hij doorgaans honkvast zong in slechts enkele bomen langs het pad, maakte hij soms ook korte uitstapjes tot minstens 170 meter verder naar het oosten. Aangezien zangstrofes in uithoeken van het territorium elkaar snel kunnen opvolgen na snelle verplaatsingen, dachten sommige waarnemers dat het om twee vogels ging. Er is echter geen bevestiging van een tweede fluiters in de buurt. De 'two bird theory' van Bill Oddie is dus niet van toepassing, tot bewijs van het tegendeel.

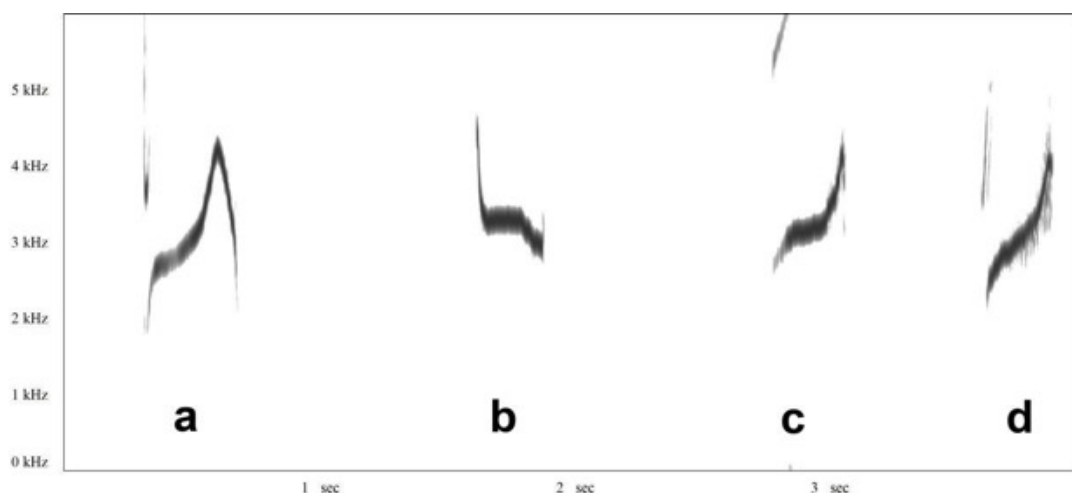
Implicaties voor andere gevallen

Bij dit geval in Herselt zijn minstens een paar dagen veel waarnemers tevreden huiswaarts gekeerd na hun prachtige waarneming van een vermeende zingende Bergfluiters. Vaak hadden ze een goede geluidsopname of dito foto's. Zonder veel vragen of twijfel. Dit leert ons dat we bij andere waarnemingen van zingende Bergfluiters in Vlaanderen, en bij uitbreiding elders aan de rand van of buiten de verspreiding, misschien niet automatisch even overtuigd moeten zijn als vele waarnemers. Hybriden zijn allicht nog een stuk zeldzamer dan zuivere Bergfluiters, maar toch is het niet uitgesloten dat hier aan de grens van de verspreiding hybriden bijna even frequent zouden kunnen voorkomen als echte Bergfluiters. Misschien is het aan te raden dat de zeldzaamhedencommissie nog eens een herscreening doet van alle gevallen?

Het was overigens opvallend dat de aandacht van het waarnemerskorps voor deze vogel als een pudding in elkaar leek te zakken eens duidelijk was dat het 'maar' een hybride was en geen 'echte' Bergfluiters. Wellicht speelt het een rol dat een dergelijke hybride geen waarde heeft op een of ander lijstje. Jammer, want uit ornithologisch en waarnemingstechnisch standpunt was deze hybridevogel nochtans juist heel interessant. Misschien zou het voor de kennis en deskundigheid van waarnemers zelfs nuttiger zijn om hybriden dubbel te laten tellen op lijstjes? Het wegvallen van de aandacht had als neveneffect dat er wellicht nauwelijks nog naar de vogel werd gezocht op latere dagen. De laatste melding in waarnemingen.be dateert van 12 mei.

Figuur 4. Sonogram van zangstrofes van de hybride te Herselt met 1 (links) tot 3 (rechts) intro-elementen voor de triller (links V-type, rechts slashes, maar beide met veel 'weergalm schaduw'). 8-5-2022. Herselt (A) (opname Niels van Doninck, <https://waarnemingen.be/sounds/165036/>)

» **Figuur 5.** Sonogram van de (alarm)roep van: (a) Bergfluits (https://xeno-canto.org/476937), (b) Fluits (https://xeno-canto.org/657152), (c) de hybride in Herselt (9-5-2022, Peter Boesman, https://xeno-canto.org/722959) en (d) dezelfde vogel in Vrouwenpolder (23-4-2021), Maarten Sluiter https://waarneming.nl/observation/211574065/)

Dankwoord

Veel dank aan alle waarnemers en fotografen om hun waarnemingen, foto's en geluidsopnames te delen via waarnemingen.be. Ook dank aan de domeinwachters van de provincie Antwerpen Emilie Hermans en Toon Baelus voor hun welwillende toelating om het domein te betreden en de vogel te controleren. Arnoud van den Berg bezorgde de details van de in Nederland geringde vogel.

Het Nederlandse en Belgische Ringwerk (Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen - Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid) en alle vrijwillige medewerkers-ringers die gegevens verzamelen en een bijdrage leveren voor de financiering van het systeem maakten dit mee mogelijk.

The Macaulay Library at the Cornell Lab of Ornithology is acknowledges for kindly providing picture ML204244021 of a Wood Warbler (https://macaulaylibrary.org/asset/204244021).

Marc Herremans (marc.herremans@natuurpunt.be)

Referenties

- Groenendijk D & Luijendijk TJC. 2011. Variation and difference in song between Western Bonelli's Warbler and Eastern Bonelli's Warbler. *Dutch Birding* 33: 1-9.
- Meininger PL. 2022. Bergfluits *Phylloscopus bonelli*. P 1112 in Meininger PL. (red.): Avifauna Zeelandica, Vogelonderzoek in Nederland. Deel 2. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Svensson L. 1992. Identification guide to European Passerines (fourth, revised and enlarged edition). BTO, UK.

Webreferenties

- Webref 1: https://www.dutchbirding.nl/gallery/detail/25805
- Webref 2: https://xeno-canto.org/369729
- Webref 3: https://waarnemingen.be/sounds/165035/
- Webref 4: https://www.dutchbirding.nl/gallery/detail/21816?sort=asc
- Webref 5: https://xeno-canto.org/722959
- Webref 6: https://xeno-canto.org/722956
- Webref 7: https://waarnemingen.be/sounds/165035/
- Webref 8: https://www.dutchbirding.nl/dbactueel/1468/western_bonellis_x_wood_warbler_update#1468

Samenvatting - Summary - Résumé

Van 5 tot 12 mei 2022 zong er een vermeende Bergfluits in Herselt (A). Op basis van kenmerken op de vele foto's rees het vermoeden dat het om een hybride ging: vooral de lange vleugel en handpen-projectie en ietwat donkere teugel wezen eerder op een Fluits. De vogel bleek geringd en werd hervangen: het ging om een vogel die in 2021 een territorium bezette in Zeeland (NI). Daar werd toen op basis van DNA inderdaad vastgesteld dat het een hybride was tussen Fluits en Bergfluits. De meeste kenmerken in de hand en vooral de vleugelformule waren intermediair tussen beide oudersoorten. Ook de zang bleek bij nadere analyse voor de meeste kenmerken intermediair.

A territorial hybrid Western Bonelli's Warbler x Wood Warbler at Herselt

From 5 until 12 May 2022 a presumed Western Bonelli's Warbler was singing at Herselt (A). Based on features seen in the many pictures, the suspicion of a hybrid arose: particularly the long wing and primary projection and the somewhat darker lores rather pointed to a Wood Warbler. The bird was ringed and recaptured: it turned out to be a bird that held a territory in Zeeland (NI) in 2021. Based on DNA, it was there indeed ascertained as a hybrid between Wood Warbler and Western Bonelli's Warbler. In the hand, most of the features, and particularly the wing formula were intermediate between both parent species. Closer analyses of the song revealed that most of its characteristics too were intermediate.

Un hybride territoriale Pouillot de Bonelli x Pouillot siffleur à Herselt

Du 5 au 12 mai 2022, un prétendu Pouillot de Bonelli *Phylloscopus bonelli* a chanté à Herselt (Anvers). Sur la base des caractéristiques des nombreuses photos, le soupçon a surgi qu'il s'agissait d'un hybride: en particulier la longue projection primaire et le trait lorel un peu sombre pointaient vers un Pouillot siffleur *P. sibilatrix*. L'oiseau avait été bagué et recapturé. Il s'agissait d'un individu qui a occupé un territoire en Zélande (NL), en 2021. Là-bas, on a déterminé, sur la base de l'ADN, qu'il s'agissait d'un hybride Pouillot siffleur x Pouillot de Bonelli. La plupart des caractéristiques, constatées en main, en particulier la structure de l'aile, étaient intermédiaires entre les deux espèces parentales. La voix s'est également avérée intermédiaire pour la plupart des caractéristiques lors d'une analyse plus approfondie.